



Persvoorstelling van het boek

Zin in gezin

Kan levensbeschouwing de duurzaamheid van gezinsrelaties bevorderen?

Een uitgave van **Lannoo**

Een project en een onderzoek van het **Hoger Instituut voor Gezinswetenschappen**

Met de steun van Cera en van Vlaams minister van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin Steven Vanackere

Menselijke relaties zijn kwetsbaar. Vandaag lijken ze meer dan ooit onder druk te staan. *Zin in gezin* onderzoekt hoe levensbeschouwing en zingeving ons kunnen inspireren in onze liefdesrelaties, in de opvoeding van onze kinderen en in de zorg voor onze ouders.

Dit boek is een initiatief van het Hoger Instituut voor Gezinswetenschappen en bevat bijdragen van Joris Dewispelaere, M'hamed El Ouali, Ria Grommen, Harry Kunneman, Edel Maex, Alfons Marcoen, Ger Palmboom, Piet Raes, Hans Van Crombrugge, Nancy Van Ranst, Else Walravens en Walter Weyns. De kunstwerken van Johan Clarysse werpen een eigenzinnige en intrigerende blik op de thema's die in *Zin in gezin* aan bod komen.

'Nieuwe samenlevingsvormen maken Belg niet gelukkiger'

De grote meerderheid van de Belgen (75%) ziet het gezin als 'het belangrijkste in het leven', zo blijkt uit de 'Nationale Familie-enquête' van Delta Lloyd Life. Maar dat gezin kan zeer diverse vormen aannemen. Van alle gezinnen met kinderen leeft een derde niet volgens het traditionele model. Nieuw samengestelde gezinnen (14%) en eenoudergezinnen (16%) maken opgang. En toch maken de nieuwe samenlevingsvormen ons niet per se gelukkiger: klassieke gezinnen met kinderen tonen zich vaker tevreden over hun gezinsvorm (77%) dan nieuw samengestelde gezinnen (67%); van eenoudergezinnen is maar de helft tevreden. Trouwen is dan weer geen sleutel tot geluk: gehuwden en samenwoners tonen zich even gelukkig, of ongelukkig.

De trend lijkt onomkeerbaar, want vooral bij jongere gezinnen stijgt het aandeel van de nieuwe gezinsvormen. Feit is dat gezinsrelaties onder druk staan. Een groot aantal partnerrelaties strandt, met aanzienlijke risico's voor het welzijn van alle betrokkenen, maar toch vooral voor de kinderen. Ouder-kindrelaties worden complexer. Door de vergrijzing van de bevolking neemt de nood aan zorg voor ouderen toe. In deze context verdienen duurzame partner-, ouder-kindrelaties en intergenerationele zorgrelaties onze ondersteuning.

Kan levensbeschouwing de duurzaamheid van gezinsrelaties bevorderen?

Docenten en studenten van het Hoger Instituut voor Gezinswetenschappen hebben twee jaar onderzocht hoe diverse levensbeschouwingen ons kunnen ondersteunen en inspireren tot gelukkige, duurzame relaties met partners, kinderen en ouder wordende ouders.

‘Waarden en normen’ zijn meer dan ooit onderwerp van debat, juist omdat in onze westerse wereld oude kaders hun monopolie verliezen. Nieuwe burgers brengen andere verhalen mee. Nieuwe generaties bekennen zich niet langer tot één religie maar ‘bricoleren’ hun eigen levensbeschouwing. Ook van eenzelfde religie of levensbeschouwing kan de culturele beleving uiteenlopende vormen aannemen. Deze diversiteit aan zingevingkaders en levenshoudingen draagt bij tot onzekerheid en angst, vooroordelen die leiden tot wederzijds wantrouwen. Onterecht, want bij nader inzien blijkt dat veel van de Grote Verhalen belangrijke basiswaarden delen: voorop staat altijd de zorg voor elkaar, de zorg voor partners, ouders en kinderen. Een grootschalige enquête van het Gallup Center for Muslim Studies, die wereldwijd tienduizenden moslims bevroeg, bevestigt dat nog eens: een gelukkig gezinsleven en brood op de plank staan bovenaan ieders prioriteitenlijstje. Op dit vlak is zeker geen sprake van een 'clash' van religies.

Opvoeden met de Koran in de 21ste eeuw

Jonge moslimouders zitten tussen twee stoelen. Ze willen goede gelovigen zijn, maar ze staan ook met twee benen in de moderne wereld. De opvoeding die ze voor hun kinderen dromen, ziet er vaak heel anders uit dan de opvoeding die ze zelf genoten. Ze zoeken inspiratie in hedendaagse islamitisch geïnspireerde boeken over opvoeding.

Daarin leren ze dat in de islam opvoeding een gemeenschappelijke verantwoordelijkheid is van man en vrouw, dat de vader zich niet als een afzijdige boeman mag opstellen maar zich juist actief moet bezighouden met de kinderen als spel- en gesprekspartner, dat opvoeders op de eerste plaats zorgzame rentmeesters zijn die kinderen als een schat moeten koesteren, dat opvoeden bestaat uit het goede voorbeeld geven, kinderen inspireren, en uitleggen wat het ‘goede leven’ is....

Kortom, de basiswaarden die ze hierin vinden, verschillen niet zo gek veel van de 'verlichte' waarden die westerse, niet-islamitische ouders vooropstellen. Uiteindelijk willen ook zij dat hun kinderen hun weg vinden in de samenleving als mondige, kritisch denkende en verantwoordelijke individuen.

Wordt het niet hoog tijd dat we over de barrières van religie heen kijken en ***ouders niet aanspreken op hun levensbeschouwelijke overtuiging maar op de waarden die ze in hun opvoeding vooropstellen?*** Als we kijken naar de praktijk zien we dat kritisch denken, verantwoordelijke zelfbepaling, openheid voor andere meningen, zorg voor de menselijke waardigheid van het kind, erkenning van het kind als gesprekspartner, begrip voor de eigenheid van ouder-kind relaties..., ook in een religieus geïnspireerde opvoeding centraal kunnen staan.

Duurzaamheid van partnerrelaties bekeken door de caleidoscoop van levensbeschouwingen

Partnerrelaties staan erg onder druk. In een tweede onderzoek gaan we na hoe mensen in hun levensbeschouwing inspiratie vinden voor een duurzame relatie.

Creativiteit, moed, kunnen ‘geven’ en overwinnen van narcisme, geloof in jezelf en de ander, geduld en discipline, respect en toewijding, blijken in elke traditie peilers te zijn voor de

kwaliteit en duurzaamheid van relaties. Het boek schetst heel concreet en met veel citaten hoe partners hun relatie beleven, wat hun relatie duurzaam maakt en hoe hun levensbeschouwing hen hierin ondersteunt. Zonder de verschillen tussen levensbeschouwingen te willen minimaliseren kunnen we stellen dat de gemeenschappelijke kernwaarden op vlak van zorg voor en in partnerrelaties oproepen tot **vertrouwen** en een open **dialogoog**.

Geen scheidingschool maar een relatieschool

Er gaat vandaag veel aandacht naar het welbevinden van ex-partners en hoe zij tijdens hun 'nahuwelijk' in goede verstandhouding hun kinderen verder samen kunnen opvoeden. Voor een goede scheiding kun je sinds kort zelfs naar de 'Scheidingschool'. Dat is begrijpelijk in een context waarin vier van de tien huwelijken stranden, maar het mag hier niet bij blijven. Het Hoger Instituut voor Gezinswetenschappen vraagt ook aandacht voor de duurzame partnerrelaties die wel stand proberen houden. Zij doen dat niet zonder inspanning en kunnen daar best wat steun bij gebruiken.

Dit onderzoek leert ons dat partners, zeker als ze ook ouders zijn, in de wijze waarop ze hun relatie en hun gezin vormgeven, teruggrijpen naar waarden die Walter Weyns in het boek 'oud, heel oud' noemt. Het is verrassend hoe gelijk het rijtje klinkt vanuit diverse overtuigingen, hoe ook jonge mensen ernaar teruggrijpen. We moeten geen schrik hebben om deze waarden te cultiveren en te vragen dat gezinnen steun krijgen in hun pogingen om ze waar te maken.

Concreet:

- We pleiten ervoor dat een **gezinsbenadering centraal staat in het Vlaams welzijnsbeleid**. Nu komt de term 'gezin' nauwelijks voor in de beleidsbrieven, die vooral aandacht hebben voor specifieke doelgroepen. 'Doorsnee' gezinnen dreigen onzichtbaar te blijven.
- Veel inspanning gaat naar steun wanneer het al goed fout gaat: scheidingsbemiddeling en-scholen. Het Hoger Instituut voor Gezinswetenschappen vraagt ook een **meer preventieve aanpak**. Verlaag de drempel tot relatiebemiddeling. Promoot bestaande initiatieven en geef CAW's en CGG's de nodige middelen om hun preventieve taak ernstig te kunnen opnemen. Waarom ook niet de idee van de **relatiecheque** opnieuw opgepikt? Misschien niet om ermee uit eten te gaan, maar om steun te zoeken als dat nodig is.
- Het Hoger Instituut voor Gezinswetenschappen wil partners aanmoedigen goed na te denken en zich te informeren over de betekenis en de impact van een duurzame relatie, vooral als er kinderen komen. Ze pleit voor de instelling van een **opvoedingsbelofte**, waarin ouders hun engagement tegenover hun kind concreet formuleren: 'Wat er ook gebeurt, wij zijn en blijven je ouders en je kunt altijd op ons rekenen'. Bij deze gelegenheid kan de overheid het jonge gezin informeren over de waarden die zij in elke opvoeding voorop gesteld wil zien. Meteen maakt ook de overheid de belofte: 'Wij zijn er voor dit gezin, als dat nodig is'.
- Partners en ouders vinden steun in hun religie of levensbeschouwing, op een persoonlijke en creatieve manier, zo blijkt uit ons onderzoek. De overheid kan wat ons betreft instellingen van levensbeschouwingen steunen – wat ze overigens uitgebreid doet – maar hier mogen best voorwaarden aan gesteld worden. Het Hoger Instituut voor Gezinswetenschappen pleit ervoor dat deze **instellingen een deel van hun subsidie besteden aan initiatieven van partner- en opvoedingsondersteuning**,

op voorwaarde dat deze de genoemde waarden in relaties en opvoeding cultiveren.

Goede relaties goed ondersteunen is even essentieel als tussenkomen waar het fout gaat!

Hoger Instituut voor Gezinswetenschappen, 14 oktober 2008

'Zin in gezin' – onderzoeksluik: opvoeding en levensbeschouwing

Opvoeden met de Koran

Islam als motor voor een hedendaagse ouder-kindrelatie

Hans Van Crombrugge

Onderzoek geeft aan dat jonge mensen van Marokkaanse en Turkse origine bij het bepalen van hun identiteit en van hun maatschappelijke opvattingen zich wenden tot de islam. Hoewel fundamentalisme en radicalisering zeker geen uitzondering zijn, wordt de islam door de 'mainstream' moslim niet dogmatisch overgenomen, maar zijn de geloofsbepalingen zelf voorwerp van interpretatie en afweging.

In ons eigen onderzoek naar de rol van levensbeschouwing in opvoeding, gingen we na hoe jonge ouders uit deze groepen in een niet-islamitische omgeving omgaan met het islamitisch gedachtegoed bij het opvoeden van de kinderen in het algemeen en bij het bepalen van hun eigen rol als opvoeders in het bijzonder.

In dit kader voerden onze studenten individuele gesprekken en groeps gesprekken. De groep ouders (n=~80) bestond uit zowel vaders als moeders; zowel ouders uit de eerste, tweede als derde generatie; zowel geboren en getogen islamieten als bekeerde moslims, zowel gemengde koppels als koppels waarvan beide partners gelovig waren, zowel hoogopgeleiden als laaggeschoolden. Omdat we juist geïnteresseerd waren in de wijze waarop gelovigen omgaan met hun levensbeschouwing bij de opvoeding van hun kinderen, hebben we de ouders in hoofdzaak gerekruteerd onder de regelmatige bezoekers van de moskee. We analyseerden ook de islamitische pedagogische teksten die deze ouders inspireren.

Spanningsveld

De jonge ouders ervaren spanningen tussen de overgeleverde (ideaal)beelden over opvoeding en de realiteit van hun gezinsleven, wat hen onzeker maakt. Feitelijk zijn veel vaders meer aanwezig bij de kinderen dan de moeder die dikwijls uit huis werkt, terwijl traditioneel moeder de opvoeder is die thuisblijft en vader de kostwinner. Vaders ervaren bovendien dat zij niet in staat zijn de invloeden van buiten het gezin te controleren en te filteren, wat in principe zijn rol zou moeten zijn. Ook kunnen de ouders nauwelijks nog terugvallen op sociale controle van de sociale omgeving: er is geen of weinig gemeenschappelijke pedagogische verantwoordelijkheid waardoor ze alleen staan. Opvoeden blijkt niet louter zorg en overlevering te zijn, maar vraagt om het maken van keuzes (vb. hoofddoek of goed onderwijs, eigen feesten of sinterklaas). Ze willen het beste voor hun kind, maar dat brengt hen in conflict met oudere generaties. Bovendien ervaren ze argwaan vanwege de niet-islamitische omgeving wanneer ze antwoorden en zekerheden zoeken in hun geloof.

Dat deze herbronning evenwel geen radicalisering en fundamentalisme hoeft in te houden, blijkt duidelijk uit de keuzes die ze maken. Vele jonge ouders ontdekken dat hun ouders vaak culturele gewoonten verward hebben met geloofsbepalingen. Niet alleen de confrontatie met islamieten uit andere landen (bijvoorbeeld uit voormalig Joegoslavië) brengt hen tot dergelijke inzichten, maar ook het zelf bestuderen van de koran en de heilige teksten. Daarbij zoeken ze ondersteuning in tal van pedagogische adviesboeken, informatie op internet en onderlinge

gesprekken. In deze ervaren ze dat er verschillende opvattingen bestaan en dat ze als gelovige zelf beredeneerde keuzes moeten en kunnen maken. In boeken en op websites leren ze dat in de islam opvoeding op de eerste plaats een gemeenschappelijke verantwoordelijkheid is van man en vrouw, dat de vader zich niet als een afzijdige boeman mag opstellen maar zich juist actief moet bezighouden met de opvoeding van de kinderen als spel- en gesprekspartner, dat opvoeders op de eerste plaats zorgzame rentmeesters zijn die kinderen als een schat moeten koesteren, dat opvoeden bestaat uit het goede voorbeeld geven, kinderen inspireren, en uitleggen wat het 'goede leven' is. Ze leren daar ook dat de band tussen ouders en kinderen heilig en onverbreekbaar is (en dat bijvoorbeeld vermeende geloofsafvalligheid geen reden kan zijn om familieleden te verwerpen).

Kortom, bij deze jonge ouders die steun zoeken in de islam bij het bepalen van hun rol als ouders in een verwarrende wereld, stellen we vast (1) dat geloven ook voor hen een 'hermeneutische' houding inhoudt (en als zodanig niet gelijk staat met een kritiekloze overname van dogma's); en (2) dat ze in hun eigen geloofstraditie pedagogische opvattingen vinden die een onvermoede verwantschap blijken te hebben met deze van hun moderne, niet-islamitische omgeving.

Aan deze gegevens kunnen we een aantal **stellingen** koppelen.

- **Binnen een islamitische geloofsovertuiging kunnen onze 'verlichte' pedagogische waarden** als daar zijn: kritisch denken, verantwoordelijke zelfbepaling, openheid voor andere meningen, zorg voor de menselijke waardigheid van het kind, erkenning van het kind als gesprekspartner, begrip voor de eigenheid van ouder-kind relaties; **wel degelijk gecultiveerd worden.**
- Een overheid die ouders een inhoudelijk waardevolle ondersteuning bij de opvoeding wil geven, kan dan ook aansluiting zoeken bij de levensbeschouwelijke inspiraties van deze ouders.
- Ouders of levensbeschouwelijke instellingen kunnen niet zonder meer een waardevolle opvoedingsondersteuning van de overheid afwijzen met als argument dat deze niet verzoenbaar zou zijn met hun geloofsovertuiging: **de overheid kan wel degelijk eisen dat de vermelde waarden centraal staan in pedagogische adviezen, ook als die vanuit een levensbeschouwing geïnspireerd zouden zijn.** In deze zin kan een **opvoedingsbelofte** (zoals eerder door het Hoger Instituut voor Gezinswetenschappen voorgesteld) wel degelijk opgelegd worden aan ouders los van welke levensbeschouwelijke overtuiging.
- Het volstaat met andere woorden niet om als overheid louter middelen te geven aan initiatieven van erkende levensbeschouwingen: **de overheid mag verwachten dat een deel van deze middelen gaat naar opvoedingsondersteuning.** Zij moet alle levensbeschouwelijke visies **toetsen op hun pedagogische waardevolheid.**

‘Zin in gezin’ – onderzoeksluik: partnerrelaties en levensbeschouwing

Duurzaamheid van partnerrelaties bekeken door de caleidoscoop van levensbeschouwingen

Joris Dewispelaere

Ik vind het belangrijk dat je de openheid hebt om te zien wat er nu eigenlijk echt gebeurt in de relatie, niet een soort relatie in je hoofd beleven.’

Partnerrelaties staan erg onder druk. In het onderzoek gaan we na hoe mensen inspiratie vinden voor een duurzame relatie en wat de gemeenschappelijke kernwaarden zijn. In totaal werden 69 mensen geïnterviewd, 'leken' en hulpverleners: 15 mensen die zich tot de boeddhistische traditie bekennen, 14 tot de islam, 25 tot de christelijke traditie, 6 tot de joodse religie en 9 tot het humanisme. De onderzoeksgroep bestond uit 30 mannen en 39 vrouwen. De gemiddelde duur van de partnerrelatie van de niet-hulpverleners bedroeg 15,5 jaar. De onderzoeksgroep kende een brede spreiding wat opleiding en socio-economische status betreft.

Wat wordt in de levensbeschouwingen als gemeenschappelijke kernwaarden beleefd?

Creativiteit, moed, kunnen ‘geven’ en overwinnen van narcisme, geloof in jezelf en de ander, geduld en discipline, respect en toewijding, blijken in elke traditie ***peilers*** te zijn voor de kwaliteit en duurzaamheid van relaties.

Ter illustratie enkele citaten:

‘Zonder geduld gaat het niet. Bij meningsverschillen moet je elkaar vaak wat tijd geven om te leren begrijpen, te wennen aan een idee – ook als de communicatie vlot loopt’ (joodse traditie).

‘Vooral in conflictsituaties moet je “loskomen van jezelf” – maar dat is eigenlijk altijd nodig. Liefde impliceert een stuk jezelf op het achterplan durven zetten om je partner niet te kwetsen, beter te begrijpen’ (christelijke traditie).

‘Er zijn soms dingen waar ik echt wil voor gaan en die mijn man onbelangrijk vindt. Maar ik maak hem dan duidelijk waarom het voor mij zo belangrijk is. En dan begrijpt hij mij ook veel beter. En dan laat hij mij ook. En dat apprecieer ik zo aan hem’ (islamitische traditie).

‘Als je een bewuste keuze hebt gemaakt voor duurzaamheid, dan kun je je daarvoor engageren, dan ben je bereid inspanningen te leveren, een prijs te betalen en vol te houden’ (humanistische traditie).

Nuances in invulling maar veel complementariteit

Overwinnen van narcisme staat in de **boeddhistische** traditie vooral voor: onthechten en de ander niet vertekenen.

In de **christelijke** traditie heet het ‘de ander aanvaarden zoals hij is’, jezelf graag zien en je inleven in verschillen tussen man en vrouw.

De **islamitische traditie** legt nadruk op: ruimte maken voor elkaar en aanvaarden van verandering.

Onvoorwaardelijk van elkaar houden en niet je eigen geluk vooropstellen vinden we in de **joodse** traditie terwijl het **humanisme** vooral 'bereid zijn om te géven' en 'water in de wijn doen' noemt.

Of met betrekking tot **toewijding**:

- aandacht en niet opgeven (**boeddhistische** traditie),
- trouw en respect (**christelijke** traditie),
- de relatie elke dag waarmaken (**islamitische** traditie),
- betrokkenheid als keuze voor het leven en als dagelijks engagement tot 'huisvrede' (**joodse** traditie) en
- 'moeite doen' en verantwoordelijkheid nemen voor gemaakte keuzes (**humanistische** traditie).

Levensbeschouwingen als grond, omhulling en inspiratie

Het **boeddhisme** toont vooral hoe de gerichtheid op onthechting kan leiden tot zichzelf bevragen en tot openheid en mededogen ten aanzien van de partner. Men probeert de ander en zichzelf te zien zoals men is en oefent dit steeds weer. Met aandacht stilstaan bij zichzelf is een weg die je bewust kan maken van heel wat van de angsten en dwang die vanuit onbewuste hechtingspatronen zijn gegroeid, en je helpen deze te overstijgen. Het afleggen van de boeddhistische geloften kan als een bevestiging ervaren worden van de weg van mededogen die zich dan onder andere in de partnerrelatie realiseert.

De **joodse religie** geeft het gehele leven en ook de partnerrelatie tot in detail vorm. De nadruk vanuit de Thorah op onvoorwaardelijkheid in liefde, het leven in ritmen van feesten en vooral de relatie te zien als een verhouding waarin ook steeds het goddelijke betrokken is, of waardoor het zich kan manifesteren, draagt sterk bij tot duurzaamheid. Dit wordt onder andere verwoord als: *'Je moet een bindingspunt hebben; alleen met jezelf en je partner bezig zijn: dat botert slecht'*. Het is een ja-zeggen tegen een gemeenschappelijke visie op spiritualiteit die in een millennialange traditie – ook vanuit een verdediging tegen vervolging - vorm kreeg en behouden blijft.

Het **humanisme** legt de nadruk op het zelf ontwerpen en invullen van de zingeving aan partnerrelaties. Als aandachtspunten worden onder andere genoemd: is er een gemeenschappelijk perspectief? Heeft men het gevoel dit te kunnen realiseren? Wordt de eigenwaarde behoudt? En: zijn er gemeenschappelijke waarden die richting geven? Tot de centrale waarden behoren autonomie, verantwoordelijkheid nemen en respect. De zingeving is vaak specifiek gelegen in de partnerrelatie en in het samen opvoeden van kinderen.

Net als de joodse wetgeving geeft binnen de **islamitische religie** de Koran het samenleven verregaand vorm. Het samenleven wordt gevoed en soms sterk geordend door gebed en door samen het religieuze jaar beleven. Het zijn vaak ook religieuze teksten die inspiratie bieden en die voorbeelden zijn voor het samenleven. De islam kan sterk inspireren tot 'heiliging' van de partnerrelatie daar waar deze als geschenk van God wordt ervaren: *'Allah houdt zijn handen boven mijn hoofd. Zonder hem had ik de kracht niet gehad dat alles door te maken'*

De **christelijke traditie** laat een weg zien waarin gebed en/of meditatie en leven met de sacramenten tot een meer of minder sterke ervaring van goddelijke liefde en van Christus kan

leiden. Christus wordt dan als de ‘derde’ die meegaat op de weg en wiens voorbeeld of gevoelde aanwezigheid inspireert tot liefde. *‘Het gehele leven is gegeven door God en vol leerkansen.’* Tot deze inspiratie behoort bij uitstek de kracht tot vergeven en tot de ander liefhebben ‘als jezelf’.

Voorbij de angst of afwijzing: bouwstenen voor een open dialoog

Zonder de verschillen tussen levensbeschouwingen te willen minimaliseren kunnen we stellen dat de gemeenschappelijke kernwaarden met betrekking tot zorg voor en in partnerrelaties oproepen tot *vertrouwen* en een open *dialoog*.

Creativiteit, moed, kunnen ‘geven’ en overwinnen van narcisme, geloof in jezelf en de ander, geduld en discipline, respect en toewijding kunnen ook als handvatten dienen voor beoordeling van initiatieven die relaties willen ondersteunen, ongeacht hun levensbeschouwelijke achtergrond.

De gedetailleerde verhalen met betrekking tot wat een partnerrelatie duurzaam maakt en hoe de levensbeschouwing dit ondersteunt, kunnen de *individuele zoektocht* van de lezer inspireren.

‘Zin in gezin’ - onderzoeksluik: zorg en levensbeschouwing

‘Het zijn toch je ouders’ - Zorg en zin

Ria Grommen & Nancy Van Ranst

Zorg voor de medemens is een centrale pijler in bijna elke religie en levensbeschouwing. Respect en zorg voor de ouders horen tot de kernopdrachten van een mens. Heeft de levensbeschouwing impact op de zorgverlening aan ouders? Kan de levensbeschouwing de zorg van kinderen voor hun hulpbehoevende ouders motiveren en ondersteunen? Op deze vraag hebben wij via empirisch onderzoek een antwoord proberen te formuleren.

Cursisten van de opleiding Seniorenconsulentenvorming bevroegen aan de hand van een gesloten vragenlijst 345 personen tussen 40 en 65 jaar, met minstens één ouder in leven, naar de betekenis van zingevingskaders (religieus of niet) in het opnemen van de zorg voor hun ouders. Vervolgens vroegen ze een veertigtal mensen via diepte-interviews naar hun motieven, waarom ze zich engageerden in de zorg voor hun ouders en waar ze de inspiratie halen om het vol te houden.

Zorgen voor je ouders is vanzelfsprekend, tekenden Ria Grommen en Nancy Van Ranst op in hun analyse van de resultaten. Je religie of levensbeschouwing spelen daarbij geen rol. Of toch niet doorslaggevend. Het kwantitatieve onderzoek toont enige nuance: wie hoog scoort op een orthodoxe geloofshouding onderhoudt een sterkere zorgband met zijn of haar ouders, zowel op vlak van attitude als in feitelijk gedrag. Maar die orthodoxe geloofshouding garandeert niet dat die zorg niet als belastend wordt ervaren. Er is geen verschil tussen gelovigen en niet-gelovigen wat betreft ervaren belasting in de zorgrelatie met de ouders. Een eerder ‘relativerend’ omgaan met het geloof gaat samen met een grotere filiale autonomie tegenover de ouders en met een geringere hulp*bereidheid*. Dat wil nog niet zeggen dat deze personen in de feiten minder hulp bieden aan hun ouders. Het kwalitatieve onderzoek bevestigt: zorgen voor je ouders hoort bij de logica van het leven; je stelt je zelfs niet de vraag 'waarom'. Natuurlijk kun je steun en kracht vinden in je religie, in spirituele oefeningen als bidden of meditatie. Maar steeds primeert het primaire relationele gegeven: 'dat doe je gewoon'.

Zorg blijkt in zichzelf zin-gevend

Zorg verbindt mensen met elkaar en juist die verbinding met andere mensen is de belangrijkste zingeving. Mensen zijn gelukkig als zij iets betekenen voor andere mensen. Als zij voor die zorg ook echt dankbaarheid en genegenheid ervaren, geeft dit nieuwe kracht om verder te zorgen. Als het begrip en de erkentelijkheid van de ouders verzwakt door grote fysieke of mentale problemen op hoge leeftijd of als die aandacht en erkenning er nooit zijn geweest, dan weegt de zorg steeds zwaarder. Dan kan naast bredere sociale bemoediging en erkenning ook existentiële zingeving alsnog die zorgrelatie ondersteunen.

Leidt zingeving ook tot zorg?

Levensbeschouwelijke zingeving op zich is zelden of nooit het eerste motief achter de keuze voor zorgverlening aan ouders. Veeleer zijn dat de genegenheid en het quasi natuurlijke besef

dat kinderen voor hun ouders verantwoordelijk zijn. Genegenheid en goede relaties met gezin en familie zijn de belangrijkste bron van zingeving voor heel veel mensen. Zij hebben er veel voor over om die goede band te kunnen behouden. Genegenheid als bron van zin doet mensen zorgen.

Daarnaast is er de als het ware in het leven ingeschreven waarde dat je als kind verantwoordelijk bent voor je ouders. Die plicht vervullen is ook een aspect van zingeving waarvan de impact niet genoeg kan worden beklemtoond. Die natuurlijke plicht wordt vertaald in culturele normen, al dan niet expliciet ondersteund door ethische normen. Je moet voor je ouders zorgen. Levensbeschouwing kan een kader geven voor die ethische normen, een verantwoording bieden en een samenhang met andere waarden. Soms wordt die levensbeschouwing zelf, zeker als zij doorleefd is en een echte spiritualiteit wordt, een bron van kracht voor wie die zorg opneemt. Die kracht kan men blijven aanboren als de ‘normale’ zingevingbronnen opdrogen.

Dit proces lijkt niet zo te verschillen in de verschillende religies. Weliswaar hebben wij maar weinig vertegenwoordigers van andere dan de christelijke religie kunnen bevragen zodat wij daaromtrent weinig betrouwbare conclusies kunnen trekken. Het lijkt erop dat de huidige generatie zorgenden uit de islamwereld in ons land nog sterk doordrongen is van haar religie en de band tussen levensbeschouwing en zorgethiek in concrete (culturele) voorschriften expliciet beleeft. Maar ook binnen de moslimgemeenschap lijkt die band tussen levensbeschouwing en zorg in de nieuwe generatie lossier te worden. De eeuwenlange worteling van zorg in de christelijke traditie wordt nog door velen erkend maar vaak niet meer zo beleefd. Zal dit een weerslag hebben op de nieuwe generatie? Zal het verzwakken van die band met de levensbeschouwing uiteindelijk de zorgcultuur verzwakken?

Werkten mee aan het **kwantitatieve onderzoek**: 345 personen met een gemiddelde leeftijd van 51 jaar, 174 mannen en 171 vrouwen. De meesten van hen zijn gehuwd of samenwonend (83%), hebben kinderen (89%) maar nog geen kleinkinderen (70%). Zij zijn meestal beroepsactief, 23% deeltijds en 60% voltijds. Er is een duidelijk overwicht van hooggeschoolden: 56% volgde hoger onderwijs, slechts 5% enkel basisschool, 10% lager secundair en 29% hoger secundair. Van 183 respondenten leeft alleen nog de moeder, van 44 alleen nog de vader, 118 respondenten hebben beide ouders nog in leven. 301 respondenten vulden de vragenlijst voor moeder in, 162 die voor vader. De leeftijd van de moeders varieert van 66 tot 96 jaar (gemiddelde leeftijd 78.53 jaar), die van de vaders van 67 tot 99 jaar (gemiddeld 79.17 jaar). 40% van de moeders woont alleen, 38% woont samen met de partner en 11% verblijft in een rusthuis. Van de vaders woont slechts 17% alleen, 75% woont nog samen met de partner, en de andere in een rusthuis.

De **vragenlijsten** gaven ons informatie over allerlei persoons- en situatiegebonden karakteristieken die volgens eerder onderzoek een belangrijk verband vertonen met de zorgverlening van kinderen aan hun oudere ouders: leeftijd en leefsituatie van kinderen en ouders, opleiding en beroepssituatie van kinderen, gezondheid en zelfredzaamheid van de ouders, filiale liefde en filiale plicht bij de kinderen. De centrale variabele in dit onderzoek was de betrokkenheid op een levensbeschouwelijk zingevingskader. Wij vroegen de proefpersonen zichzelf te definiëren als gelovig of niet-gelovig en dit zo mogelijk verder te specificeren. Daarnaast trachtten wij mogelijke verschillen in de houding ten opzichte van het zingevingskader te meten. Hanteert men de inzichten en de voorschriften van die levensbeschouwing streng en dogmatisch of eerder vrij en open? Heeft die levensbeschouwing een belangrijke plaats in het dagelijks leven of niet? Ten slotte peilden wij naar de graad van iemands betrokkenheid op het transcendente.

Wij wilden nagaan of de hoger vernoemde variabelen verband houden met volgende parameters van de relatie met de ouders: de frequentie van contact; de bereidheid te zorgen voor de ouders; de feitelijk geboden hulp; de ervaren belasting in de zorgverlening.

Het **kwantitatieve onderzoek** is gebaseerd op diepte-interviews met 43 personen over zingeving en levensbeschouwing in de actuele levenssituatie, in het bijzonder over de relatie met de eigen ouders en over de eventuele zorgrelatie.